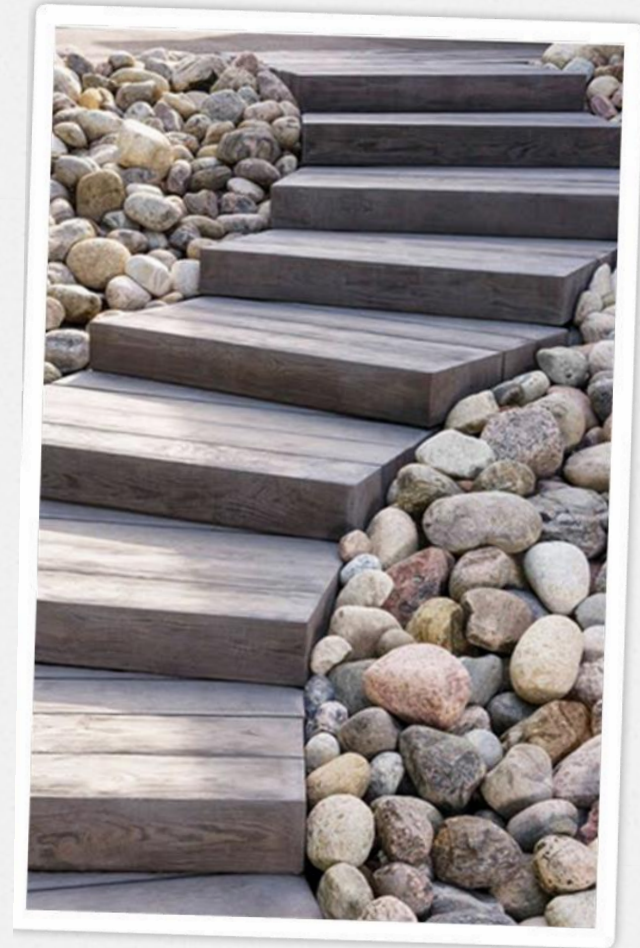

**Ο ερμηνευτικός διάλογος
και οι σιωπές του
κειμένου.**

Μια διδακτική πρόταση

**Αγάθη Γεωργιάδου, Ph.D.
Λευκωσία, 25/11/ 2023**

Οι αναγνωστικές θεωρίες (reader-response criticism)

- Hans Robert Jauss, 1921-1997: Θεωρία της πρόσληψης ή Αισθητική της πρόσληψης
- Wolfgang Iser, 1952-2007: Θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης
- Η ερμηνεία του λογοτεχνικού έργου αποτελεί μια περιπέτεια διαδοχικών αναγνώσεων και προσλήψεων του κειμένου, συγκροτώντας μια «αλυσίδα πρόσληψης».

Η επιστροφή του αναγνώστη

- Οι αναγνωστικές θεωρίες αξιοποιούν διαλεκτικά τις συλλογικές αναγνώσεις και διακηρύσσουν την επιστροφή του αναγνώστη, μετατοπίζοντας την ευθύνη της ερμηνείας από το κείμενο στον «ορίζοντα των προσδοκιών» του αναγνώστη.

Οι σιωπές του κειμένου

- ο Για τον Iser το κείμενο είναι μια ημιτελής κατασκευή που ζητά τη συμβολή του αναγνώστη ώστε να συμπληρωθούν τα κενά (gap-filling), διαδικασία που επιτυγχάνεται με τη χρήση στρατηγικών, όπως την πρόβλεψη της συνέχειας, την αισθητική ή μη αισθητική ανάγνωση, την επιλεκτική προσοχή (selective attention) κ.ά.

ο Στις αναγνωστικές
θεωρίες, το ενδιαφέρον
μετατοπίζεται από το *τι*
είναι η λογοτεχνία στο
πώς λειτουργεί στον
αναγνώστη.

Ο ερμηνευτικός διάλογος

- ο Μέσο για την όλη διαδικασία είναι ο ερμηνευτικός διάλογος, ο οποίος προϋποθέτει επιδέξιο χειρισμό από τον διδάσκοντα, ώστε «να μην είναι προσχηματικός και κατευθυνόμενος αλλά ελεύθερος και τιθασευμένος».

Επίπεδα ερμηνευτικού διαλόγου

- ο Κατανόηση
- ο Ερμηνευτικές υποθέσεις
- ο Ζητήματα που διερευνούν την ανταπόκριση του/της μαθητή/-τριας.

Ερμηνευτικός διάλογος

Ερωτήσεις
αναγνωστικής
ανταπόκρισης σε
επίπεδο κατανόησης

Ερωτήσεις
αναγνωστικής
ανταπόκρισης σε
επίπεδο ερμηνείας

Ερωτήσεις
κατασκευής
(αισθητικής
ανταπόκρισης)

Ο ρόλος του διδάσκοντος

- Εκχωρεί ένα μέρος της εξουσίας του στους μαθητές και λειτουργεί ως μεσάζων και όχι ως υποβολέας της σωστής ερμηνείας.
- Το διακύβευμα είναι να κρατά σταθερό το νήμα της συζήτησης ενθαρρύνοντας τις ποικίλες οπτικές των παιδιών.

Ο ρόλος του διδάσκοντος

- Αξιοποιεί τις ανταποκρίσεις των μαθητών ως λαβές για περαιτέρω συζήτηση και επιλέγοντας αυθεντικές ερωτήσεις, που στοχεύουν στην αποκάλυψη της στάσης/ άποψης του μαθητή, καθώς και όσες αξιοποιούν τις μαθητικές ανταποκρίσεις.

Ο ρόλος του διδάσκοντος

- Είναι φανερό ότι η πορεία της συζήτησης δεν είναι προβλέψιμη και έτσι ο ερμηνευτικός διάλογος δεν μπορεί να προκαθοριστεί, καθώς δεν υπάρχει μέθοδος ιχνηλασίας των υποθέσεων και ανταποκρίσεων των μαθητών σε ένα κείμενο.
- Χρειάζεται ο δάσκαλος να ξεπεράσει πολύχρονες ρουτίνες διδασκαλίας που του έδιναν το χρίσμα του μοναδικού γνώστη και φορέα νοήματος στο λογοτεχνικό έργο.

Η ερμηνευτική κοινότητα

- Η δημιουργία στην τάξη μιας «ερμηνευτικής κοινότητας», κατά τον όρο του Stanley Fish, όπου όλα τα μέλη έχουν ισότιμο λόγο, εμπλουτίζει την αναγνωστική εμπειρία όλων με νέες αναγνώσεις.
- Πάνω από όλα κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών στο μάθημα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων.

Διδακτική εφαρμογή

- ο Διδάχτηκε το ποίημα του Γιάννη Βαρβέρη, «Νεκρή φύση σε κήπο» στις αρχές Οκτωβρίου 2023, σε συνεχόμενο δίωρο (1η & 2η διδακτική ώρα), σε σχολείο των δυτικών προαστίων, σε τμήμα της Β' Λυκείου 18 μαθητών, 12 αγοριών και 6 κοριτσιών, το οποίο ο καθηγητής χαρακτήρισε μέτριο σε επίδοση.

Η πορεία του ερμηνευτικού διαλόγου

Πριν από την ανάγνωση του ποιήματος,
μετά την ανάγνωση του τίτλου:

- Υπάρχει κάποιος ή κάποια που γνωρίζει την έννοια της «νεκρής φύσης»;
- Σας κάνει κάτι εντύπωση στον τίτλο «νεκρή φύση σε κήπο»;

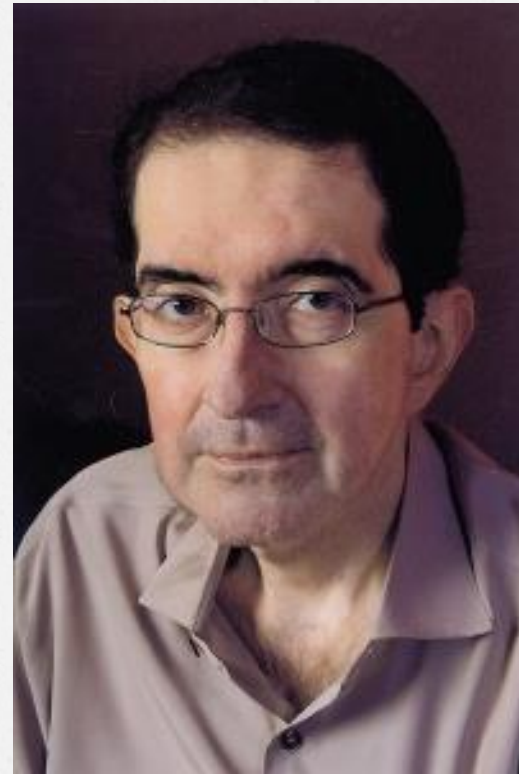

Έχω βρεθεί όπως όλοι μας
σε πάμπολλα ξενοδοχεία.
Μπαίνοντας στο δωμάτιο
κατευθύνομαι προς το μπαλκόνι
για να δω πού βλέπει:
σε κτίρια στο σταθμό ή στη θάλασσα
σ' ένα φουγάρο τέλος πάντων
ή σ' ένα βουνό
σε μίαν απώτατη αφορμή για ποίημα.

Όμως απόψε το δωμάτιο έβλεπε
σε κήπο. Με όλο λουλούδια
γαλάζια, μωβ, άσπρα και κίτρινα
και πίσω δέντρα
ανοιχτά πράσινα και σκούρα δέντρα.
Έσκυψα μήπως δω
κάτι οτιδήποτε άλλο · όμως παντού
λουλούδια, δέντρα και λουλούδια.

Κι ήταν αυτό
ένα ρίγος αγαλλίασης
ή φρίκης
σαν εγώ να βρισκόμουν μέσα σε ποίημα
άλλου.

Γιάννης Βαρβέρης, «Νεκρή φύση σε κήπο»

Μετά την ανάγνωση του ποιήματος – 1^η στροφή

- ο Υπάρχει κάτι, οτιδήποτε, είτε αυτό έχει να κάνει με την έκφραση, είτε με το νόημα, κάτι πάντως με το οποίο αισθάνεστε λίγο άβολα;
- ο Γιατί σας προβλημάτισαν οι δύο στίχοι «σε μίαν απώτατη αφορμή για ποίημα» και «σαν εγώ να βρισκόμουν μέσα σε ποίημα / άλλου»;
- ο Τι νομίζετε ότι συμβαίνει στο ποίημα;
- ο Όλοι φαντάζομαι έχετε βρεθεί σε ξενοδοχείο. Ποια είναι η αντίδρασή σας όταν μπαίνετε στο δωμάτιο; Γιατί το κάνετε αυτό;
- ο Ποια είναι η πρόθεση του ποιητικού υποκειμένου στην πρώτη στροφή όταν βγαίνει στο μπαλκόνι του δωματίου; Πού την βλέπετε αυτή την πρόθεση;
- ο Ποιο είναι το αντικείμενο της έμπνευσης του ποιητικού υποκειμένου πιο συγκεκριμένα;
- ο Τι είδους εικόνα έχουμε στην πρώτη στροφή; Είναι «νεκρή φύση» όπως την παρουσιάσαμε στην τέχνη;
- ο Σας κάνει εντύπωση ότι το ποιητικό υποκείμενο εμπνέεται από το αστικό τοπίο;
- ο «σε μια απώτατη αφορμή για ποίημα». Πώς κατανοείτε τον συγκεκριμένο στίχο;

Έχω βρεθεί όπως όλοι μας
σε πάμπολλα ξενοδοχεία.
Μπαίνοντας στο δωμάτιο
κατευθύνομαι προς το μπαλκόνι
για να δω πού βλέπει:
σε κτίρια στο σταθμό ή στη
θάλασσα
σ' ένα φουγάρο τέλος πάντων
ή σ' ένα βουνό
σε μίαν απώτατη αφορμή για
ποίηση.

2^η στροφή

- ο Σε τι αναφέρεται η δεύτερη στροφή;
- ο Να αναλύσετε την αντίθεση που υπάρχει στη δεύτερη στροφή.
- ο Θεωρείτε ότι ο ποιητής είναι παραδοσιακός ή σύγχρονος;
- ο Γιατί η συσσώρευση επιθέτων στη δεύτερη στροφή;

Όμως απόψε το δωμάτιο
έβλεπε
σε κήπο. Με όλο λουλούδια
γαλάζια, μωβ, άσπρα και
κίτρινα
και πίσω δέντρα
ανοιχτά πράσινα και σκούρα
δέντρα.
Έσκυψα μήπως δω
κάτι οτιδήποτε άλλο · όμως
παντού
λουλούδια, δέντρα και
λουλούδια.

1η Στροφή - Εικόνα 1 →
Αστικό τοπίο -->το
προσδοκώμενο

2η στροφή - Εικόνα
2 → Φυσικό τοπίο --
> το απροσδόκητο»

2^η στροφή

ο Γιατί η συσσώρευση
επιθέτων στη
δεύτερη στροφή;

Όμως απόψε το δωμάτιο
έβλεπε
σε κήπο. Με όλο λουλούδια
γαλάζια, μωβ, άσπρα και
κίτρινα
και πίσω δέντρα
ανοιχτά πράσινα και σκούρα
δέντρα.

Έσκυψα μήπως δω
κάτι οτιδήποτε άλλο · όμως
παντού
λουλούδια, δέντρα και
λουλούδια.

3^η στροφή

- ο Ποια είναι η αντίδραση του ποιητικού υποκειμένου απέναντι σ' αυτό που είδε τελικά;
- ο Πώς συνδυάζεται το ρίγος με την αγαλλίαση; Πώς κατανοείτε τον στίχο;
- ο Γιατί άραγε «σα να μην του άρεσε που είδε τον κήπο για κάποιο λόγο»;
- ο Γιατί το ποιητικό υποκείμενο τοποθετεί τον εαυτό του σε ποίημα άλλου; Τι μπορεί να υπαινίσσεται με αυτό;

**Κι ήταν αυτό
ένα ρίγος
αγαλλίασης
ή φρίκης
σαν εγώ να
βρισκόμουνά μέσα
σε ποίημα
άλλου.**

Επέκταση και εμβάθυνση του διαλόγου

- ο Σας άρεσε το ποίημα;
- ο Πού έχετε συναντήσει κήπο με τόσα πολλά και πολύχρωμα λουλούδια, ανοιχτά πράσινα και σκούρα δέντρα (κυπαρίσσια;);
- ο Έχει κάποια σχέση ο κήπος με τον τίτλο «Νεκρή φύση σε κήπο» και με το «ρίγος αγαλλίασης ή φρίκης» που ένιωσε το ποιητικό υποκείμενο;
- ο Με δεδομένο ότι οι μελετητές του έργου του Βαρβέρη επισημαίνουν ότι ο ποιητής παρακολουθεί τη ζωή μέσα από το πρίσμα του θανάτου, μήπως όλη αυτή η ανατριχίλα σχετίζεται με τη συνειδητοποίηση και τον φόβο του θανάτου;

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ - Σύνοψη

- ο «Στην πρώτη εικόνα ο ποιητής περιγράφει από τι εμπνέεται, από το αστικό τοπίο, και γράφει ποίηση. Αντιθετικά με το “όμως” στη δεύτερη στροφή έχουμε μια εικόνα του φυσικού τοπίου, που, ωστόσο, του προκαλεί έκπληξη, η οποία συνίσταται σε αγαλλίαση και φρίκη. Άρα ως υπόσταση σα να ζει σ’ ένα ξένο τοπίο, αισθάνεται ως αντικείμενο κάποιου άλλου ποιήματος, αποξενωμένος από τη ζωή, αποκομμένος, σαν νεκρή φύση μέσα σε ποίημα».

Ερμηνευτικό σχόλιο

- ο «Θέμα του ποιήματος είναι το δίπολο τέχνη vs ζωή, η διάσταση και αποξένωση του δημιουργού (εν προκειμένω του ποιητή) από την πραγματική ζωή και τις ομορφιές της, όπως δείχνει η φρίκη και το ρίγος που αισθάνεται το ποιητικό υποκείμενο όταν αντικρίζει τον πολύχρωμο κήπο, και η επιλογή του να είναι παρατηρητής της ζωής δημιουργώντας τέχνη και όχι ουσιαστικό κομμάτι της, προτιμώντας, δηλαδή, να ζει μέσα από το έργο του ή μέσα από το έργο άλλου δημιουργού ως νεκρό στοιχείο, “νεκρή φύση σε κήπο”. Πράγματι, πολύ συχνά η ζωή μας προσκαλεί να την χαρούμε, να απολαύσουμε τις ομορφιές της κι εμείς προτιμούμε να την “διαβάσουμε” σε κάποιο ποίημα, παρά να την ζήσουμε».

Δραστηριότητες

- ❑ Ποιο τελικά είναι το θέμα του ποιήματος για σας; Λέει κάτι το κείμενο για σας;
- ❑ Αν σας έλεγα ότι έχει τονιστεί από τους κριτικούς η εικονοποιία του Βαρβέρη και η σκηνοθετική αντίληψή του, ότι δηλαδή ο ποιητής «ξεκινάει από ρεαλιστικούς όρους και τους ανατρέπει στην πορεία – πραγματοποιεί δηλαδή μια υπέρβαση της ρεαλιστικής υφής των πραγμάτων», αυτή η άποψη σας βοηθάει να κατανοήσετε καλύτερα το ποίημα;
- ❑ Αν σας έδινα την άποψη ότι «η ποίηση του Βαρβέρη κινείται μεταξύ ονείρου και πραγματικότητας και στο μεταίχμιο μεταξύ παρόντος και παρελθόντος, στεριάς και θάλασσας, κίνησης και ακινησίας, αμφισβητώντας και αποκαλύπτοντας έτσι τη ρευστότητα των ορίων της ζωής», πόσο μεταβάλλει αυτή η πληροφορία την οπτική σας στο κείμενο;
- ❑ Έχει ειπωθεί ότι η φύση για τον ποιητή σημαίνει ζωή, συναισθηματικό λυρισμό, ενώ ο ίδιος διακατέχεται από υπαρξιακό φόβο για τον θάνατο. Αυτή η άποψη εμπλουτίζει ή περιορίζει την ανάγνωσή σας;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η προσέγγιση στο ποίημα με τον ερμηνευτικό διάλογο ως αναγνωστική πρακτική έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να λειτουργήσουν ως ερμηνευτική κοινότητα, να συμφωνήσουν, να διαφωνήσουν, να συμπληρώσουν μέσω της προσωπικής τους ανταπόκρισης τα σημεία στα οποία το κείμενο αντιστέκεται ερμηνευτικά.

Η ανάγνωση των μαθητών ήταν επικαιροποιημένη με βάση την ηλικία τους, τις δικές τους ευαισθησίες και τα βιώματά τους.

- ο Κατανόησαν, πάντως, αρκετά από τα χαρακτηριστικά της ποίησης του Γιάννη Βαρβέρη, ότι:
- ❖ Είναι σύγχρονος ποιητής, παιδί της πόλης και του αστικού τοπίου και όχι της φύσης.
- ❖ Η ποίησή του κινείται μεταξύ του πραγματικού και του εικονικού
- ❖ Έχει λιτή κι απέρριπτη έκφραση, λεπτή ειρωνεία, εικονοποιία, σκηνοθετική αντίληψη των πραγμάτων.

ο «Η τάξη είναι ο χώρος όπου αναδύονται και αναμετριούνται οι διάφορες αναγνώσεις ρυθμιζόμενες από τα “κειμενικά δικαιώματα”, αφού το κείμενο επιτρέπει ορισμένες – ίσως και απειράριθμες- αναγνώσεις ενώ “ναρκοθετεί” άλλες, καθώς δεν μπορεί κανείς ν’ αποδώσει στο κείμενο αυτό που δεν λέει».

ο Ουμπέρτο Έκο

**Ευχαριστώ για την
υπομονή σας!**

